

Б. Й. Титиш,
аспірант кафедри економічної теорії та конкурентної політики,
Державний торговельно-економічний університет, м. Київ
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5041-4752>

DOI: 10.32702/2306-6814.2023.1.96

ТЕОРЕТИЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ЕВОЛЮЦІЇ КОНКУРЕНТНИХ ВІДНОСИН В ЕКОНОМІЦІ

В. Tytysh,
Postgraduate student of the Department of Economic Theory
and Competitive Policy, State University of Trade and Economics, Kyiv

THE THEORETICAL INTERPRETATION OF THE COMPETITIVE RELATIONS'
EVOLUTION IN THE ECONOMY

У статті йдеться про сутнісні характеристики конкурентних відносин, досліджено історію розвитку конкурентних відносин, специфіку та якісні характеристики таких відносин у різні періоди розвитку людської цивілізації. На підставі хронологічних та якісних ознак запропоновано авторський підхід до періодизації конкурентних відносин у перспективі історичного розвитку суспільства. Проаналізовано стимулюючі фактори та явища-бар'єри, які впливали на процес та динаміку розвитку конкурентних відносин, формуючи їх параметри, які притаманні цим відносинам на сьогодні. Приведено порівняльний аналіз різних історичних станів розвитку конкурентних відносин. Описується сутність сучасних відносин конкуренції в умовах цифрової трансформації, перспективи та загрози подальшого розвитку таких відносин з огляду на латеральні зсуви, які було спричинені технологічними стрибками. Приведено рекомендації щодо попередження загроз розвитку конкурентних відносин з огляду на їх роль в розвитку суспільного добробуту.

The article describes the essential characteristics of competitive relations and the history of the development of competitive relations and their qualitative parameters in different periods of human civilisation development was investigated. Based on chronological aspects and qualitative differences, an author's approach was proposed in the periodisation of stages of competitive relations in terms of historical development. Six key historical phases were identified to systemise the evolution process in terms of competitive relations studies. Analysis of stimuli and blocker issues affecting the process and the dynamics of competitive relations development was conducted to describe the environmental characteristics of the corresponding phase. The features were divided by the level of technologies development, state regulation level and market internal intensity levels. Comparative analysis was conducted to identify the level of freedom in each historical phase based on the defined characteristics. The consequences of those effects on the subsequent stages and for the current

stage of competitive relations development were described in order to identify the way past stages form the base for further stages of development. Described the critical features of modern competitive relations in the time of digital transformation processes and social shifts caused by the processes. Perspectives and threats of further development of the relations were analysed in the context of technologically-caused lateral moves, which currently may lead to concentration processes which affect competitive relations hardly negatively and thus may be similarly affecting further technological development. The article proposes recommendations for preventing competitive relations development threats due to their essential role in the public welfare development process. There are proposed both stimulative and limitative approaches in handling the challenges of current market conditions. Potential directions for further actions were described taking into account the potential technological environment.

Ключові слова: конкурентні відносини, еволюція конкуренції, історичний аналіз, перспективи розвитку, якісні характеристики.

Key words: competitive relations, the evolution of competition, historical analysis, development perspectives, qualitative characteristics.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Нині абсолютна більшість науковців-економістів сходиться на тому, що конкуренція є винятково важливим явищем в структурі суспільних відносин, оскільки саме вона є механізмом постійного вдосконалення та оптимізації системи національного та глобального виробництва. За своїм змістом конкуренція є станом ринку, а описані вище процеси є наслідком відносин, що виникають між конкуруючими економічними агентами. Відповідно, конкурентні відносини є важливим явищем для підтримки та розвитку суспільного добробуту, постійної динаміки ринкового середовища та для забезпечення постійного інноваційного процесу у виробничих та організаційних вимірах.

Оскільки відносини виробництва і споживання налічують таку ж історію, як і суспільні відносини в цілому, то і конкурентні відносини супроводжували людство протягом усієї його історії. Отже, за аналогією того, як змінювались суспільні відносини протягом всього періоду розвитку людської цивілізації, розвивались і змінювались конкурентні відносини в рамках економічних процесів. Характер змін та їх динаміка безпосередньо впливали на подальший розвиток конкурентних відносин у майбутніх часових етапах, а отже і на умови, за яких відбувався розвиток добробуту населення. Ці еволюційні зміни супроводжувались набуттям нових характеристик конкурентними відносинами, що у свою чергу транслювалось на зміну в ландшафті ринкового середовища і на характер розвитку господарських відносин у загальному.

Станом на сьогодні відбувається чимало нових змін в ринковому середовищі, серед яких окремо варто виділити зміни технологічного характеру. Нові форми організації, нові види нематеріальних цінностей та об-

межуючий вплив нових технологій на усіх, хто ними не володіє, формує нові умови розвитку конкурентних відносин. Відтак, важливим є аналіз попереднього історичного досвіду для глибшого розуміння поточних нових викликів та напрямів їх потенційних наслідків.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є аналіз процесу еволюції конкурентних відносин як одного із ключових драйверів зростання суспільного добробуту. Дослідження та систематизація історичного розвитку конкурентних відносин із урахуванням контексту того чи іншого часового відрізка, виявлення та аналіз якісних характеристик кожного періоду.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематику розвитку конкурентних відносин як об'єкту дослідження обирали такі дослідники, як В. Лагутін, Ю. Уманців, Г. Курц, М. Картрайт, Г. Річардсон, А. Дуцька, К. Вікгем, Н. Михальчишин, та інші.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження еволюційних процесів розвитку конкурентних відносин неможливо розпочати, не описавши сутність самих конкурентних відносин. Так, А. Дуцька описує їх як "взаємини, що виникають між контрагентами, які здійснюють фінансово-господарську діяльність в межах певного конкурентного середовища, з метою досягнення за рахунок власних переваг максимізації прибутку, кращих ринків збуту продукції, мінімізації витрат на виробництво продукції тощо" [1]. У свою чергу, Н. Михальчишин описує конкурентні відносини як "відносини між суб'єктами господарювання, в

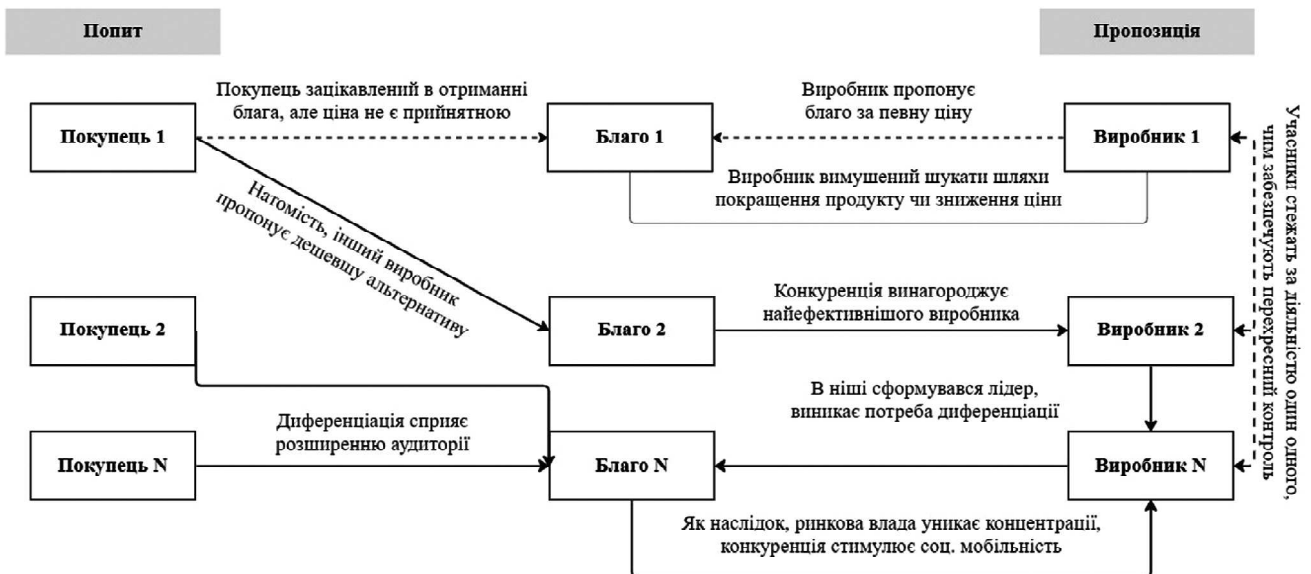

Рис. 1. Приклад реалізації ефектів конкурентних відносин

Джерело: створено автором.

основі яких лежать економічне суперництво та боротьба за найвигідніші умови виробництва та збуту товарів, надання послуг, за привласнення найбільших прибутків, під час чого стихійно регулюються пропорції суспільного виробництва та дотримується конкурентне законодавство" [2, с. 362]. Дотримання конкурентного законодавства є основною умовою реалізації позитивних ефектів конкурентної боротьби, а тому актуалізація законодавства та спрямування його у напрямку стимулювання конкуренції є важливим параметром інституційного середовища будь-якої країни [3, с. 57]. Виходячи із приведеного вище, можемо підсумувати, що конкурентні відносини це відносини, що виникають між економічними агентами за умов стану ринкової конкуренції, що спрямовані на досягнення найвигідніших умов здобуття максимальних прибутків.

До того ж, для розуміння ролі розвитку та еволюції конкурентних відносин необхідно підкреслити значущість ефектів та функцій, що конкуренція виконує. Перша — функція ціноутворення. Цей ефект дії конкуренції описував згаданий раніше Сміт та інші дослідники, що аналізували роль конкуренції [4, с.6]. Наявність значної кількості альтернатив дозволяє уникнути концентрації влади над встановленням рівня цін. А присутність конкуренції як зі сторони попиту, так і зі сторони пропозиції сприяють досягненню справедливої середньоринкової ціни на товар чи послугу.

Схожою є функція конкурентного регулювання. Зміст цієї функції полягає в тому, що конкуренція рухає ресурси в сторону задоволення потреб попиту. У результаті, обсяги виробництва паралельно рівню цін досягають оптимального значення, яке забезпечує здорові пропорції у суспільному виробництві як засобі задоволення суспільних потреб [5, с. 17].

Чи не найважливішою є функція стимулювання. Оскільки конкуренція передбачає постійне протистояння учасників ринку, останні повинні шукати нові шляхи з підвищення ефективності своєї діяльності задля отримання конкурентних переваг.

Це у свою чергу виливається в досягнення нижчих цін на блага, підвищення якості виробництва та створення нових благ, що може супроводжуватись формуванням нових ринків.

Наступною є функція контролю, яка полягає в тому, що завдяки "невидимій руці" капітал в економіці спрямовується в напрямку найбільшої ефективності його використання. Як наслідок, чільні позиції на ринку отримують ті суб'єкти господарювання, які здатні запропонувати найбільш оптимальну виробничу модель. В протилежному випадку, якщо економічний агент не спроможний забезпечити ефективне виробництво, він не може запропонувати привабливу для покупця ціну, через що буде змушений або адаптуватись для виправлення несприятливих для себе чинників, або покинути ринок. Для досягнення цього ефекту важливе невтручання держави у функціонування тих чи інших учасників ринку. Заходи із підтримки неефективних утворень, які є поширеним явищем в умові недостатнього роздержавлення державної власності в Україні є яскравим тому прикладом, де заледве більше чверті державних підприємств змогли продемонструвати прибуток.

Специфічною функцією, яку можна додати до приведеного вище, є функцію перехресного контролю. Оскільки всі учасники ринків діють в рівних умовах, які для них визначає держава, то вони зацікавлені в попередженні опортунізму зі сторони конкурентів. Таким чином, наявність конкуренції активізує додаткові механізми контролю, коли кожен учасник ринку прагне недопущення недобросовісної конкуренції та порушень "правил гри". Така ситуація може реалізуватись лише за умов, коли ринок є диверсифікованим, а досягнення тих чи інших змов неможливе. У випадку, коли ринок можна охарактеризувати як олігопольний, коли кількість гравців на конкретному ринку є обмеженою, функція перехресного контролю може не здійснюватись, а натомість матимуть місце прояви опортунізму.

Таким чином, механізм ринкової конкуренції є важливим чинником стимулювання прогресу та ефективності виробництва, а також дозволяє справедливим чином впливати на економічні результати різних економічних агентів. В цілому, схематично ефекти конкурентної боротьби на прикладі теоретичного ринку зображено на рисунку 1.

Генезу конкурентних відносин можна аналізувати з різних сторін. Оскільки саме слово "генеза" означає походження, історію, то правильним буде рішення проаналізувати генезу конкурентних відносин саме з точки зору хронології. За цього підходу можемо виділити шість етапів (включно із нульовим), які ідентифікуються як приналежністю до певного історичного періоду, так і пов'язаністю їх із тим чи іншим зрушенням у розвитку конкурентних відносин.

Нульовий етап характеризується появою перших мінових відносин. Цей етап відносимо до нульового, оскільки на той момент подібні відносини не мали виражених ознак економічного контексту. Натомість, процеси обміну були різновидом ненасильницької конкуренції між соціальними групами. Зміст такої конкуренції зводився до простої логіки: хто може дати більше і взяти менше, той проявляє свою силу. Відповідно, мала місце "конкуренція щедрості", де цілком була не акумуляція більшого набору благ для власних потреб, а акумуляція цінності з метою її подальшої передачі [6].

Першим етапом можна виділити конкурентні відносини на мікрорівні. Це така конкуренція, яка виникала на рівні окремих індивідів в період первісного суспільства, коли умовний ринок був обмежений природним чином. З одного боку, географічним ареалом компактного проживання груп людей, з іншого — наявністю тих чи інших ресурсів у відповідному ареалі. Конкуренція в цьому випадку зводилась до протистояння за володіння тим чи іншим ресурсом. Володіння ресурсом відкривало перспективи індивідуального споживання того чи іншого блага, або використання такого блага як інструменту обміну на якесь інше благо, що становило інтерес для індивіда.

У порівнянні із нульовим етапом, з'являється інтерес у накопиченні та медіатор мінових процесів — гроші. При цьому, під грошима мається на увазі будь-яка стандартизована одиниця. М. Картрайт описує проблему, з якою стикнулись люди того часу — неподільність альтернативи [7]. Якщо у людини є актив у вигляді вівці, а людина прагне купити пляшку вина — обмін буде нееквівалентним. Для вирішення цієї проблеми держава почала платити солдатам монетами — шматками цінних металів, які мали рівну вартість та могли покривати незначні покупки. З часом ця практика проникнула у всі сфери життя людей.

Така конкуренція є найбільш наближеною до природного порядку боротьби за ресурс, ринкова динаміка не була вираженою, здобуття домінуючих позицій часто було пов'язане з ієрархією в групі та приналежністю до того чи іншого утворення. Ступінь економічної свободи є максимально високим, оскільки держави та її регулювання у цю епоху просто немає. Разом з тим, конкуренція здебільшого обмежена географією.

Наступним етапом є конкурентні відносини у феодальний період. Цей етап є еволюційним послідовником

первісних конкурентних відносин мікрорівня та був властивий періоду, коли перші держави вже сформувались, на мапах існували перші міста. Роль господарських об'єднань виконують феодалі, які є землевласниками, що збирають подань із селян в обмін на надання їм права користуватись сільськогосподарськими землями для забезпечення власних потреб. З одного боку, на цьому етапі конкуренція не призводить до активної ринкової динаміки та пошуку оптимізаційних рішень для підвищення ефективності продуктивних сил. Натомість, обсяг отриманих благ визначається обсягом землі у володінні та апетитами землевласника. Але в цей час феодал отримує диверсифікований набір благ з податі, зібраної з селян.

Оскільки географічні та певні технологічні характеристики накладають свій відбиток, структура виробництва відрізняється. Це у свою чергу провокує потребу в інтенсифікації обміну, який на цей час вже опосередкований грошима. Однак, у своїй статті Кріс Вікгем відмічає, що попри поширеність грошей, ринкова реалізація товарів була не дуже поширеною серед селян явищем. Справа у тім, що обсяг і структура виробництва часто диктувались бажаннями феодала.

Як наслідок, після збору податей та власного споживання залишку благ для подальшої реалізації на ринках могло просто не залишатись [8, с. 11]. Водночас, з огляду на регіональну специфіку та природні чинники в окремих учасників ринку виникає надлишок одних благ і потреба в інших. Розвивається торгівля, завдяки якій конкурентні відносини отримують новий виток росту — виникають міжнародні конкурентні відносини. Наявність різних альтернатив, які до того ж можуть включати іноземні привізні товари, провокує процеси, описані фізіократами. Ринкова конкуренція починає визначати справедливую ціну на товари за умови наявності достатньої кількості доступних альтернатив.

Третій етап — конкурентні відносини у період мануфактур. Цей етап можна охарактеризувати як першу конкуренцію масових виробництв. На цьому етапі формується таке явище як "бренд", що підтверджує походження того чи іншого товару, а отже дозволяє оцінити його згідно відгуків, сформованого іміджу. В рамках мануфактурної конкуренції відбувається інтенсифікація інноваційної діяльності, в роль входить технологічна диференціація. Мануфактури являють собою закриті об'єднання відповідних майстрів, що виготовляють той чи інший визначений асортимент товарів. Відповідно, відносно великий обсяг виготовленої продукції починає асоціюватись із конкретним виробництвом — мануфактурою. Кожна мануфактура є закритою спільнотою, яка володіє знаннями щодо технологій виготовлення тих чи інших благ. Саме на цьому етапі виникають перші патенти у Венеції, які були покликані захистити виробників від неправомірного використання авторських розробок у випадку їх витоку в широкий загал [9, с. 36].

Водночас, закритість таких спільнот та технологічний розрив формують ситуацію, коли виробництво певних благ доступне лише конкретному виробнику. Таким чином формуються передумови для виникнення монополій та олігополій. Аналізуючи історію монополій, Г. Річардсон визнає їх формування в період мануфактур-гільдій, однак підкреслює ряд відмінностей від су-

часного розуміння цього явища. Так, у своїй статті автор відзначає, що тогочасні "монополісти" брали участь в регулюванні оптових продажів та дозволяли вхід іншим виробникам, якщо того вимагала ринкова ситуація. Також тогочасні "монополісти" боролись із різного роду спекуляціями, що могли призводити до штучних коливань цін на товари [10, с. 218].

Так чи інакше, конкурентні відносини в період мануфактурного виробництва набувають ще більшої кількості чинників, здобути чільні ринкові позиції стає складніше, вимагається широкий та комплексний аналіз процесів задля досягнення відповідних позицій. Торгівля продовжує розвиток, стають доступними товари із все більшої кількості країн та континентів. Однак продукція мануфактур не є доступною кожному бажачому, через відповідно вищу якість встановлюється і вища ціна. В структурі виробництва залишаються виробники-одинаки, частина людей задовольняє свої потреби в різних благах власними силами.

Четвертий етап розвитку конкурентних відносин — промисловий період. У цьому випадку простежуються докорінні зміни в ринковому середовищі. По-перше, виникають крупні промислові виробники, які здатні реалізовувати свою продукцію глобально. По-друге, зростає частка міського населення, що позитивно відображається на платоспроможності такого населення [11]. Крім того, завдяки уніфікованому та масовому виробництву значна кількість товарів стає доступною для тих, кому не була доступною раніше, оскільки ефективність такого виробництва зростає, що дозволяє знизити ціну на відповідні товари. В процес формування конкурентних відносин більш виразно вступає держава, яка через лобізм та зацікавлення в припливі виручки з інших країн бере участь у формуванні відповідних умов, що стимулювали б діяльність промислових виробників. Виникає поняття масового ринку, ринок розширюється, формуються нові сегменти та ніші. Конкуренція суттєво видозмінюється, оскільки тепер між собою конкурують крупні, часто міжнародні гравці, за якими часто стоять держави. Дрібне виробництво позбавлене доступу до нових технологій, через що не може запропонувати конкурентну ціну чи продукт.

П'ятий етап — сучасний. Ринкова конкуренція станом на сьогодні пройшла тривалий і складний шлях формування та розвитку. Роль інновацій з часом лише зросла, а підвищення доступності інновацій сприяє інтенсифікації процесів подальшої розробки та технологічного розвитку. Добробут населення суттєво зріс, що вплинуло на відносини між виробниками та споживачами. Оскільки більше людей отримали доступ до ресурсів, з допомогою інноваційних рішень вони змогли увійти на ринки, створити нові утворення та розвинути їх. В результаті цього пропозиція товарів та послуг є величезною, зростає тренд до індивідуалізації товару. Водночас, розвиток цифрових технологій породив суттєві зміни в традиційних сферах та породив нові.

Попри позитивний інноваційний вплив, з огляду на ряд причин сьогодні спостерігаються тенденції до укрупнення окремих учасників ринків, пов'язаних із цифровими технологіями. Це пов'язано як і з наданням послуг, так і з виробництвом відповідних пристроїв, що дозволяють споживати цифрові послуги. Зростає міра

взаємного проникнення крупного бізнесу та держави. Такі процеси сприяють формуванню нових видів конкуренції на рівні держав та наддержавних утворень. Загострюється конкуренція компаній за співробітників, роль людини у виробництві зростає, у експоненті росте потреба у кваліфікованих робітниках. Зростає також конкуренція за збір, зберігання та доступ до даних на тлі трендів індивідуалізації та ускладнення вибору конкретних товарів сучасним споживачем.

У цілому, зростання ролі технологій у формуванні конкурентних переваг призводить до ефекту замкненого кола. З одного боку, розвиток технологій сприяє здобуттю конкурентних переваг тими учасниками ринку, які активно цей розвиток експлуатують. Крім того, як показує емпірика, інновації здатні не лише покращувати позиції на існуючих ринках, але також можуть генерувати нові ринки. Наприклад, цифровізація сприяла тому, що виник новий формат організації таксі-сервісів на кшталт Uber, Bolt тощо. З одного боку, ці сервіси конкурують із традиційними операторами, які мають стабільний штат та автопарк у власності. З іншого, вони конкурують і між собою. Як наслідок, технологічний прогрес сприяє розвитку конкурентних відносин.

Оскільки будь-які інновації мають свої часові обмеження, викликані властивим їм життєвим циклом, в якийсь момент будь-яка технологія стає доступною усім бажачим. Крім того, можуть виникати альтернативні технології. В будь-якому випадку, технологічна перевага завжди є обмеженою в часі. Така ситуація провокує подальший пошук і розробку, тобто конкурентні відносини та ринкове протистояння за таких умов підштовхують до подальшого розвитку технологій. У підсумку виходить, що технології провокують розвиток конкуренції, а конкуренція сприяє розвитку технологій, через що і виникає згадане вище "замкнуте коло", в процесі якого, однак, виникають і відгалуження як-от укрупнення окремих учасників ринку, що не сприяє розвитку та покращенню конкурентних процесів на таких ринках. Узагальнений процес розвитку конкурентних відносин, викладений у трьох основних якісних станах конкурентних відносин, ключові зміни та притаманні тим чи іншим часам бар'єри представлено на рисунку 2. Наведені виклики потребують розробки відповідного інструментарію для попередження реалізації ризиків для розвитку конкурентних відносин. Такий інструментарій можна систематизувати за ознакою направленості: заходи стимулювання та заходи стримування.

До заходів стимулювання можна віднести інструменти стимулювання розвитку процесів конкуренції. Стимули можна групувати за ознакою матеріальності. До матеріальних стимулів належать ті, які пов'язані зі створенням конкретної інфраструктури, або мають стосунок до прямих заходів допомоги зі сторони держави чи наддержавних організацій. До таких інструментів належить надання різного роду податкових пільг (податкових канікул, податкового кредиту тощо) для певних груп дрібних підприємств задля надання їм можливості перерозподілу ресурсів у напрямку інвестування в розробку нових технологій та продуктів. Особливо резонним подібний тип стимулів є для дрібних динамічних утворень, для яких подібне пом'якшення у середовищі може суттєво покращити фінансові показники та стимулювати процеси по-

Рис. 2. Еволюція розвитку конкурентних відносин

Джерело: складено автором.

дальшого росту, що у свою чергу сприятиме розвитку конкурентних відносин. До таких стимулів варто віднести інвестиції в освіту та стимулювання конкуренції у освітній сфері задля підвищення якості відповідних послуг. Подібні заходи є прикладом інвестицій у розвиток інфраструктури, складових середовища, які сприяють реалізації тих чи інших процесів на ринках.

Особливо актуальними в добу цифровізації є нематеріальні стимули. До нематеріальних стимулів можна віднести стимули інформатизації, як-от підвищення доступності даних, які акумулює держава, для потреб населення та бізнесу [12]. Доступність таких даних підвищує якість оцінки та планування процесів підприємствами, що дозволяє підвищити ефективність організації процесів та сприяє розвитку конкурентних відносин між бізнесами. Також важливим стимулом є організація середовища, завдяки якому виникатиме інтерес для іноземних економічних агентів.

Що стосується інструментів стримування, то такими інструментами є заходи із недопущення надмірної концентрації та монополізації, тобто директивні імперативи держави, що регулюються на законодавчому рівні. Іншим проявом директивних обмежуючих заходів є заходи із покарання недобросовісної конкуренції, яка в свою чергу шкодить конкурентному середовищу, формуючи нерівні умови для учасників ринку.

Таким чином, ринкова конкуренція у тій чи іншій формі була притаманна відносинам виробництва та споживання від самого початку їх існування. Станом на сьогодні ринкова конкуренція набула суттєвого розвитку як в теоретичному, так і в практичному вимірах. При цьому, подальший розвиток технологій сприятиме і подальшому ускладненню конкурентних відносин та появі все новіших характеристик та параметрів, що враховуються при побудові стратегій досягнення конкурентних переваг.

ВИСНОВКИ

На загал, конкурентні відносини пройшли тривалий та складний процес формування та розвитку. З огляду на складну структуру відносин та чисельність факторів,

що можуть впливати на розвиток та параметри цих відносин, рівень розвитку цих відносин сильно варіювався протягом всього процесу еволюції цих відносин.

Враховуючи тісну інтегрованість конкурентних відносин у структуру суспільних відносин у цілому, наслідки від тих чи інших змін в якісних характеристиках відносин конкуренції чинили суттєвий ефект на динаміку розвитку суспільств. Разом з тим, станом на сьогодні можна виділити окремі періоди в процесі становлення конкурентних відносин у тому форматі, в якому вони присутні на сьогодні. Із часом змінювалась специфіка середовища, змінювалась сила та роль держави у реалізації ринкових відносин, змінювались і технологічні обмеження, які ставали і стають щоразу меншими, сприяючи при цьому постійному пропорційному прискоренню розвитку технологій. У результаті цього виникали та зникали явища-обмежувачі розвитку конкурентних відносин, впливаючи на динаміку розвитку таких відносин.

Як наслідок, ці відносини розвинулись до того стану, в якому вони перебувають зараз. Разом з тим, цей розвиток продовжується, що формує нові виклики для підтримки конкурентного середовища на ринку, тож розробка та розвиток заходів із попередження та нівелювання таких ризиків станом на сьогодні є важливою та критично актуальною. Від описаних процесів залежить підтримка подальшого темпу розвитку як з точки зору технологічного прогресу, так і з точки зору покращення суспільного добробуту.

Література:

1. Дуцька А.С. Становлення конкурентних відносин у національній економіці. Міжнародні відносини. Серія "Економічні науки". 2014. № 3.
2. Михальчишин, Н.Л. Конкурентні відносини в умовах перехідної та ринкової економіки. Менеджмент та підприємництво України: етапи становлення і проблеми розвитку. 2008. С. 362—368.
3. Уманців Ю. М., Золіна Д. О. Конкурентна політика держави за умов глобальних трансформацій. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія "Еконо-

міка". 2020. Вип. 2. С. 52—61. doi.org/10.24144/2409-6857.2020.2(56).52-61

4. Kurz, H. D. Adam Smith on markets, competition and violations of natural liberty. Cambridge Journal of Economics. 2016. № 40 (2), p. 615—638.

5. Лагутін В. Інститути і економічні механізми стабільності та розвитку суспільства. Економіка України. — 2018. — № 9. — С. 13—25.

6. Robinson J. V. The historical development of markets. Britannica Money. URL: <https://www.britannica.com/topic/market/The-historical-development-of-markets>

7. Mark Cartwright. Trade in the Ancient World. World history encyclopedia. URL: <https://www.world-history.org/collection/39/trade-in-the-ancient-world/>

8. Chris Wickham. How did the Feudal Economy Work? The Economic Logic of Medieval Societies. Past&Present. 2021. № 251. p. 3—40.

9. Андрощук Г. Патентна система у світовій економіці: сценарії розвитку. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2010. № 4. с. 36—53.

10. Gary Richardson. A tale of two theories: monopolies and craft guilds in medieval England and modern imagination. Journal of the History of Economic Thought. 2001. № 23. p. 217—242.

11. Clark Nardinelli. Industrial Revolution and the Standard of Living. Econlib. URL: <https://www.econlib.org/library/Enc/IndustrialRevolutionandtheStandardofLiving.html>

12. Проект Концепції державної політики розвитку та захисту економічної конкуренції в Україні. Антимонопольний комітет України. URL: https://amcu.gov.ua/storage/app/sites/1/imported_content/5d690bbe727c8.pdf

References:

1. Dutska, A.S. (2014), "The development of competitive relations in a national economy", Mizhnatodni vidnosyny. Seriya "Economichni nauky", Vol. 3.

2. Mykhalchyshyn, N.L. (2008), Konkutentni vidnosyny v umovah perekhidnoi ta rynkovoї ekonomiky [Competitive relations in transitional and market economies], Lvivska Politekhnik, Lviv, Ukraine.

3. Umantsiv, U.M. and Zolina, D.O. (2020), "State's competitive policy during global transformations", Naukovyi visnyk Uzhgorodskoho universytetu. Seriya "Ekonomika", Vol. 2, pp. 52—61.

4. Kurz, H. D. (2016), "Adam Smith on markets, competition and violations of natural liberty", Cambridge Journal of Economics, Vol. 40 (2), pp. 615—638.

5. Lahutin, V. (2018), "Institutes and economical mechanisms of stability and society development", Ekonomika Ukrainy, Vol. 9, pp. 13—25.

6. Robinson, J. V. (2022), "The historical development of markets", Britannica Money, Available at: <https://www.britannica.com/topic/market/The-historical-development-of-markets> (Accessed 16th of Deceber 2022).

7. World history encyclopedia (2019), "Trade in the Ancient World". Available at: <https://www.worldhistory.org/collection/39/trade-in-the-ancient-world/> (Accessed 16th of Deceber 2022).

8. Wickham, C. (2021), "How did the Feudal Economy Work? The Economic Logic of Medieval Societies", Past&Present, Vol. 251, pp. 3—40.

9. Androshchuk, H. (2010), "World's patent system: development scenario", Teoriia i praktyka intelektual'noi vlasnosti, Vol. 4, pp. 36—53.

10. Richardson, G. (2001), "A tale of two theories: monopolies and craft guilds in medieval England and modern imagination", Journal of the History of Economic Thought. Vol. 23, pp. 217—242.

11. Econlib (2018), "Industrial Revolution and the Standard of Living", Available at: www.econlib.org/library/Enc/IndustrialRevolutionandtheStandardofLiving.html (Accessed 16th of Deceber 2022).

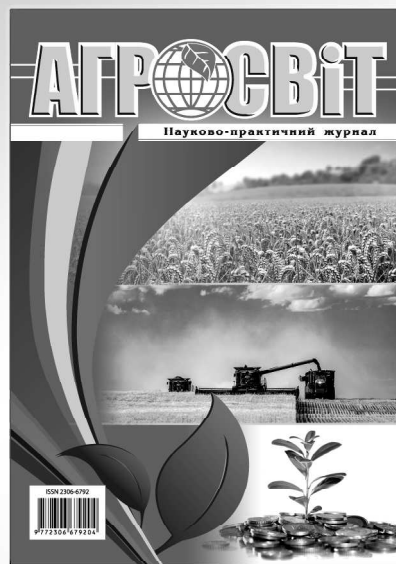
12. AMCU (2019), "Draft Concept of State Policy for the Development and Protection of Economic Competition in Ukraine", Available at: https://amcu.gov.ua/storage/app/sites/1/imported_content/5d690bbe727c8.pdf (Accessed 16th of Deceber 2022).

Стаття надійшла до редакції 18.12.2022 р.

АГРОСВІТ

www.agrosvit.info

Передплатний індекс: 23847

Виходить 24 рази на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)

Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292